

Aniela RÓŻAŃSKA, *Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze*, Toruń: Wydawnictwo „Adam Marszałek” 2015, ss. 521.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2018.10.1-13>

Recenzowana publikacja zawiera opis międzykulturowych aspektów edukacji religijnej, w ich złożonym kontekście historycznym, społecznym i kulturowym, a także włącza perspektywę teoretyczną, w świetle której są prowadzone analizy porównawcze. Stanowi ją teoria zachowań tożsamościowych (TZZ) T. Lewowickiego (s. 21, 193n) oraz teoria międzykulturowej edukacji religijnej sformułowana m.in. przez R. Jacksona i J. Beckforda (s. 157-183). Taka perspektywa teoretyczna określa przedmiot badań, którym Autorka uczyniła „nie cały zakres szkolnej edukacji religijnej, lecz przede wszystkim jej obszary łączące w sobie elementy edukacji religijnej, społecznej, obywatelskiej i aksjologicznej, których nadrzędnym celem jest kształtowanie otwartej tożsamości religijnej uczniów” (s. 21). Realizując cel badań międzykulturowych dotyczących religijności i edukacji religijnej, zmierza do wysunięcia postulatów dotyczących tego, „jak pomóc młodzieży kształtować własną tożsamość religijną, respektującą zarazem jednostki i grupy różniące się pod względem tradycji religijnej, poglądów i postaw”.

Prezentowane studium socjologiczno-pedagogiczne o edukacji religijnej i spostrzeganiu tej edukacji przez młodzież i nauczycieli z czterech pogranicznych regionów państw Grupy Wyszehradzkiej wzbogaca rozważania o szkolnej edukacji religijnej i jej wpływie na postawy młodzieży wobec i n n o ś c i religijnej. Objęte zainteresowaniem badawczym regiony to: Śląsk Cieszyński (w Polsce), Zaolzie (w Republice Czeskiej), Ziemia Preszowska (w Słowacji) i Ziemia Debreczyńska (na Węgrzech) oraz żyjące tam wielokulturowe, wielowyznaniowe społeczności.

Recenzowana publikacja składa się z dziesięciu rozdziałów. Po wprowadzeniu napisanym przez prof. T. Lewowickiego i wstępie, w czterech pierwszych rozdziałach Autorka prezentuje kontekst teoretyczny, uzasadniając realizację projektu badawczego we współczesnym i interdyscyplinarnym dyskursie w naukach społecznych. W pierwszym rozdziale dokonała analizy zjawiska religii i jej społecznego odzwierciedlenia oraz przemian religijności we współczesnych społeczeństwach, odwołując się do koncepcji socjologii religii Th. Luckmanna, P. Bergera, J. Casanovy i R. Robertsona. W drugim rozdziale skoncentrowała się na analizie zjawiska pluralizmu religijnego, wskazując także na jego wartość pedagogiczną jako kategorię teoretyczną i kategorię praktyki edukacyjnej (s. 100). Trzeci rozdział poświęcił analizom edukacji religijnej w szkole w kontekście współczesnych przemian społeczno-religijnych w warunkach pluralizmu religijnego. Opisała także możliwości i zadania tej edukacji, dotyczące kreowania otwartej tożsamości religijnej uczniów. W rozdziale czwartym natomiast zaprezentowała wybrane koncepcje edukacji religijnej, uwzględniając wyzwania wielokulturowości. W rozdziale piątym zostały zaprezentowane założenia metodologiczne projektu badawczego – problematyka badawcza, teoretyczna konstrukcja badań i charakterystyka badanych środowisk i regionów. Wyniki

badania własnych zostały poddane analizie porównawczej i interpretacji w części empirycznej, składającej się z pięciu rozdziałów.

Cztery kolejne rozdziały opisowo-interpretacyjne poświęcone zostały edukacji religijnej w systemach edukacyjnych w poszczególnych krajach: w Polsce, Republice Czeskiej, Słowacji i na Węgrzech. Autorka przeanalizowała prawny, organizacyjny i programowy status nauczania religii w szkole w czterech państwach Grupy Wyszehradzkiej. Szczegółne uwzględnienie wielości czynników warunkujących edukację religijną w szkole – historycznych, społecznych i kulturowych – stanowi duży walor poznawczy prowadzonych analiz. Interpretacji dotyczącej statusu edukacji religijnej w omawianych krajach Autorka dokonała w kontekście założeń przyjętej TZT oraz teorii edukacji międzykulturowej. W rozdziale dziesiątym przedstawiła wyniki badań empirycznych, dotyczących postaw młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych wobec religii, edukacji religijnej i wobec inności religijnej, przeprowadzonych wśród uczniów i nauczycieli z czterech wybranych państw. Zakończenie zawiera odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze.

Jest to bez wątpienia bardzo cenna naukowo pozycja, o czym zresztą świadczy wprowadzenie prof. T. Lewowickiego i współpraca w prowadzonych badaniach oraz jego opinia wskazująca na ważny walor publikacji: nie jedynie prezentacja wyników badań, opisów, ujęć diagnostycznych, ale ważne próby interpretacji, zrozumienia poznanych sytuacji, opinii, zachowań związanych z religią i edukacją religijną. Tym samym Autorka na przykładzie szkolnej edukacji religijnej w Polsce i w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej wzbogaciła międzykulturowe badania porównawcze. Zamierza dzięki temu umożliwić młodzieży zarówno poznanie własnej religii i kultury, jak i zrozumienie oraz poszanowanie kulturowych i religijnych tradycji Innych, kształtując kompetencje nieodzowne do radzenia sobie z kulturową i religijną różnorodnością rzeczywistości.

Autorka w badaniach zajmuje się szkolną edukacją religijną, natomiast pomija różne formy edukacji religijnej pozaszkolnej. Przyjęcie, że „edukacja oznacza nieustanny, całościowy proces wszechstronnego rozwoju osobowego człowieka w warunkach rosnącej jego odpowiedzialności” (s. 106), nie oznacza, że dokonuje się ona jedynie w szkole. Edukacja religijna dokonuje się bowiem także w środowisku rodzinnym, lokalnym, parafialnym, kościelnym, do jej upowszechniania przyczyniają się również media. Szkoła jest jednym ze środowisk, które mogą być pomocne w nabywaniu wiedzy religijnej, kształceniu i wychowaniu religijnym. Nie pomijając pozaszkolnych form edukacji religijnej, zwłaszcza rodziny, można zakładać i twierdzić, iż „Szkolna edukacja religijna nie tylko ma być źródłem wiedzy na temat zróżnicowania religijnego, czyli przeciwdziałać niewiedzy w tym zakresie, nie tylko powinna wspomagać w kształtowaniu pozytywnych postaw wobec Inności i Innego religijnie, ale ponadto ma uczyć, jak korzystać z tej wiedzy w codziennym życiu, w sytuacjach niejednoznacznych, wymagających namysłu i ustosunkowania się do zaistniałego problemu” (s. 467).

Oczywiście w całym studium pedagogiczno-socjologicznym Autorka konsekwentnie odnosi się do wybranych aspektów edukacji religijnej w szkole. Słusznie jednak zakłada, że „z punktu widzenia pedagogiki międzykulturowej szkolna edukacja religijna zasługuje nie tylko na wnikliwszą uwagę pedagogów, ale także na postrzeganie jej jako integralnej części edukacji i pedagogiki międzykulturowej” (s. 19).

Niniejsza publikacja jest zatem zachętą i dobrą podstawą do dalszych badań i do wartościowania szkolnej edukacji religijnej oraz przemyślenia jej zadań w kontekście współczesnych wyzwań i potrzeb wynikających ze społeczno-kulturowych przemian i rozwoju pluralizmu kulturowego i religijnego. Opis i interpretacja tych obszarów szkolnej edukacji religijnej, które mają istotne znaczenie w podejmowaniu koniecznych działań edukacyjnych w społecznościach wielokulturowych, mogą przyczynić się do ich doskonalenia w celu kształtowania tożsamości religijnej uczniów, otwartej na refleksję i dialog.

Maria Loyola Opiela
Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL
sloyola@wp.pl